

ΤΟ
ΚΑΣΤΡΟ
ΣΤΑ ΠΑΛΙΑ
ΤΟΥ
ΒΟΛΟΥ
THE
CASTLE
OF PALEA
VOLOS

ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΣΤΑ ΠΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ
THE CASTLE OF PALEA VOLOS

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων
Έργο: «Συντήρηση και αποκατάσταση Κάστρου
Παλαιών Δήμου Βόλου»

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Θεσσαλίας - Στερεάς
Ελλάδας - Ηπείρου 2007 - 2013"

Το έργο υλοποιήθηκε με αυτεπιστασία
από την 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Συντονισμός έργου και επίβλεψη εργασιών:

Ασπ. Ντίνα, Αρχαιολόγος
Αρχ. Αναστασιάδου, Αρχαιολόγος
Αικ. Πλασταρά, Πολ. Μηχανικός
Μικ. Χατζηγιάννης, Πολ. Μηχανικός
Αν. Ντίνα, Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων

Κείμενα: Αρχ. Αναστασιάδου, Ασπ. Ντίνα

Επιμέλεια Εντύπου: Αρχ. Αναστασιάδου

Φωτογραφίες: Αρχεία 7ης ΕΒΑ & ΙΓ' ΕΠΚΑ,
Αρχείο ΔΗΚΙ Βόλου, Θ. & Α. Ευθυμιόπουλος

European Union
European Regional
Development Fund

NSRF
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη

Ministry of Culture and Sports
7th Ephorate of Byzantine Antiquities
Project: "Conservation and Restoration
of the Palea Castle in the Municipality of Volos"

Regional Operational Programme
"Thessalia - Sterea Ellada - Ipiros 2007-2013"
The project was carried-out, under supervision,
by the 7th Ephorate of Byzantine Antiquities

Co-financed by Greece and The European Union

Coordination and Supervision

Aspasia Ntina, Archaeologist
Archontoula Anastasiadou, Archaeologist
Aikaterini Plastara, Civil Engineer
Michael Chatziyiannis, Civil Engineer
Anastasia Ntina, Conservator of Antiquities and Art Works

Text: Arch. Anastasiadou, Asp. Ntina

Edited by Arch. Anastasiadou

Photos: Archives of the 7th Ephorate of Byzantine
Antiquities and the 13th Ephorate of Prehistoric
and Classical Antiquities, Archive of DIKI - Volos,
Th. & A. Efthimiopoulos

Γραφιστική επιμέλεια / Artistic Supervision:

POLYPTYCHON www.polyptychon.gr

Copyright ©

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού • 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων
Ministry of Culture and Sports • 7th Ephorate of Byzantine Antiquities

ISBN: 978-960-386-170-6

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

(6ος - 19ος αι.)

HISTORY OF THE TOWN

(6th - 19th c.)

Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή εποχή

Ο χαμηλός λόφος στη σημερινή θέση Παλιά κατοικείται συνεχώς από την τρίτη χιλιετία π.Χ. έως σήμερα. Κατά την παλαιοχριστιανική και βυζαντινή εποχή άκμασε εδώ τειχισμένος οικισμός, που είναι σήμερα γνωστός ως "Κάστρο Παλαιών".

Η πρώτη ιστορική μαρτυρία που διαθέτουμε, χωρίς ωστόσο να έχει επιβεβαιωθεί πλήρως ότι πρόκειται για το κάστρο, είναι η αναφορά του Προκοπίου στην επισκευή των τειχών της Θεσσαλικής πόλεως Δημητριάδος από τον Ιουστινιανό κατά τον 6ο αι. (Προκόπιος, *Περί κτισμάτων*, IV 3, 5).

Η Δημητριάδα, η περίφημη πόλη της Θεσσαλίας, ιδρύθηκε στις αρχές του 3ου αι. από τον Δημήτριο Πολιορκητή, βασιλέα των Μακεδόνων και λαμπρό στρατηγό, ως πρωτεύουσα του βασιλείου του. Η νέα πόλη οικοδομήθηκε

Early Christian and Byzantine era

The low hill in the part of Volos called Palea has been inhabited without interruption since the third millennium BC. In the Early Christian and Byzantine era it was the site of a flourishing walled settlement, known today as Volos Castle or the Palea Castle.

The earliest historical evidence we have, although it is not absolutely certain that it relates to the castle, is Procopius' reference to the repairs Justinian had made to the walls of the celebrated Thessalian city of Demetrias in the sixth century (Procopius, *Peri Ktismaton (De Aedificiis; Buildings)*, IV 3, 5).

Demetrias was founded at the beginning of the 3rd century BC, by Demetrios Poliorketes, King of Macedonia and a brilliant general, as his capital. The new city was built around the classical city of Pagasae, at the

Τμήμα του δυτικού σκέλους της οχύρωσης επί της οδού Λαχανά • Part of the western section of the circuit wall in Lachana St.

με πυρήνα την κλασική πόλη των Παγασών, στο βόρειο μυχό του Παγασητικού κόλπου και συνοικίστηκε από τις γύρω κώμες. Μια από αυτές ήταν και ο οικισμός που βρισκόταν στη θέση των σημερινών Παλαιών.

Η Δημητριάδα γνώρισε μεγάλη ακμή για δύο περίπου αιώνες· κατά τον 1ο π.Χ. αι. έχασε την πολιτική της δύναμη και άρχισε σταδιακά να συρρικνώνεται, ώσπου μέχρι τον 6ο αι. σχεδόν εγκαταλείφθηκε και οι κάτοικοί της εγκαταστάθηκαν στον φύσει οχυρό λόφο των Παλαιών, μεταφέροντας μαζί και το όνομα της πόλης τους. Οι ερευνητές συμφωνούν ότι η μετοίκηση του πληθυσμού της Δημητριάδας στη θέση του λόφου των Παλαιών, εκεί όπου υπήρχε ήδη οικιστικός, πιθανότατα τειχισμένος, πυρήνας, συνέβη κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο είτε λόγω επιδρομών είτε εξαιτίας κοινωνικών ή άλλων λόγων. Η μετακίνηση αυτή πρέπει να έγινε σταδιακά και όχι ως συνέπεια συγκεκριμένης καταστροφής που δέχθηκε η πόλη.

Μετά τη βασιλεία του Ιουστινιανού (527-565) και στο πλαίσιο των αλλαγών στις συνθήκες που επικράτησαν στο σύνολο της βυζαντινής αυτοκρατορίας, οι πόλεις της Θεσσαλίας υπέστησαν κι αυτές την οικονομική ύφεση και την παρακμή της αστικής ζωής και έπαψαν να αναφέρονται στις πηγές.

Στα τέλη του 6ου αι. εισέβαλαν στη Θεσσαλία σλαβικά φύλα· ένα από αυτά ήταν οι Βελεγεζήτες, που εγκαταστάθηκαν στην εύφορη ύπαιθρο της Δημητριάδας και ασχολήθηκαν με τη γεωργία. Μάλιστα κατά την πολιορκία της Θεσσαλονίκης μεταξύ των ετών 677-678 οι Βελεγεζήτες τροφοδότησαν τους πολιορκηθέντες με σιτηρά, τα οποία φόρτωσαν σε πλοία που κατέ-

north end of the Pagasitic Gulf, and was populated from neighbouring towns, one of which was the settlement occupying the site now called Palea.

Demetrias prospered for roughly two centuries. By the first century BC its political importance had waned and it was gradually beginning to decline, so that by the 6th century it had been all but abandoned, as its inhabitants moved to the natural safety of Palea Hill, taking the name of their city with them. Research scholars agree that the relocation of the population of Demetrias to the site on the Palea Hill, where there was already a core settlement, probably walled, took place in the Early Christian period, either due to raids or for social or other reasons. The shift must have been gradual, and not the result of a specific disaster befalling the city.

The years after Justinian's reign (527-565) were troubled ones for the Byzantine Empire. The cities of Thessaly shared in the general economic downturn and decline in urban life, and ceased to be mentioned in the sources.

At the end of the 6th century Thessaly was invaded by Slavic tribes. One of these was the Velegezetæ, who settled in the countryside around Demetrias and farmed the fertile soil. During the siege of Thessaloniki in 677-678, the Velegezetæ supplied the besieging forces with grain, which they loaded onto ships that sailed into "Thebes and Demetrias and those parts". This information comes from the Miracles of St Demetrios, and it shows that the port of Demetrias was an important shipping point for the grain grown on the Thessalian plain.

VOLOS, VUE PRISE DE L'INTÉRIEUR DES TERRES
D'après les croquis de M. Pompon, correspondant de l'Illustration.

Το κάστρο του Βόλου στα τέλη του 19ου αι. (από τη γαλλική *L' Illustration* της 20ης Ιανουαρίου 1886 • The castle of Volos in the late 19th century (from the French newspaper *L' Illustration*, 20 January 1886)

πλευσαν «εις τα των Θηβών και Δημητριάδος μέρη». Η πληροφορία αυτή, η οποία παραδίδεται στα Θαύματα του Αγ. Δημητρίου, φανερώνει ότι το λιμάνι της Δημητριάδας αποτελούσε σημαντικό κέντρο διακίνησης των σιτηρών του θεσσαλικού κάμπου δια της θαλάσσιας οδού.

Η Δημητριάδα παρέμεινε κατά τη μεσοβυζαντινή περίοδο (7ος-12ος αι. μ.Χ.) σημαντικό λιμάνι και έδρα επισκόπου. Στις σχετικά λιγιστές αναφορές των ιστορικών πηγών περιγράφεται συχνά ως κάστρον, ως πόλις οχυρά παραθαλάσσια, μια μικρή ευημερούσα και πυκνοκατοικημένη πόλη στο ακρότατο σημείο του Παγασητικού κόλπου, σημαντικό κέντρο του θαλάσσιου διαμετακομιστικού εμπορίου.

Demetrias retained its importance through the Middle Byzantine period (7th-12th c.) as a major port and the seat of a bishopric. In the relatively few references in the historical sources it is often described as a *kastron*, a fortified coastal city, a small, prosperous and densely populated city at the farthest end of the Pagasitic Gulf, an important commercial shipping hub.

The next time we hear of Demetrias in the sources is early in the 10th century. At that time – and the reference is probably to the year 901 – the city was seized by an Arab fleet and plundered. The raids and the depredations continued throughout the following century. According to the *Strategikon of Kekaumenos* (a book of advice on war and military matters written by the

Η επόμενη αναφορά της Δημητριάδας στις πηγές χρονολογείται στις αρχές του 10ου αι. Τότε - και πιθανότατα κατά το έτος 901 - η πόλη καταλήφθηκε από τον αραβικό στόλο και λεηλατήθηκε. Οι επιδρομές και οι δηώσεις συνεχίστηκαν και στον επόμενο αιώνα. Σύμφωνα με το Στρατηγικόν του Κεκαυμένου (κείμενο συμβουλευτικού χαρακτήρα σχετικά με θέματα περί πολέμου και στρατιωτικές πρακτικές, που γράφτηκε από τον βυζαντινό στρατηγό Κατακαλών Κεκαυμένο μεταξύ των ετών 1075-1078), λίγο πριν τα μέσα περίπου του 11ου αι. η πόλη υπέστη νέα αραβική επιδρομή και το κάστρο καταλήφθηκε με δόλο από τους Αγαρηνούς πειρατές. Την εποχή αυτή η Θεσσαλία χειμαζόταν και από τις αλληπάλληλες επιθέσεις των Βουλγάρων. Σύμφωνα πάλι με τον Κεκαυμένο, γύρω στο 1040 εισέβαλαν στη Δημητριάδα οι δυνάμεις του Βούλγαρου Πέτρου Δελιάνου (Peter Deljan). Οι Βούλγαροι κατέλαβαν το κάστρο χωρίς μεγάλη προσπάθεια, καθότι η αμυντική του ικανότητα ήταν περιορισμένη. Ο στρατηγός του Δελιάνου, Λυτοβόης Διαβολήτης, βρήκε τα τείχη παραμελημένα και σε κακή κατάσταση και προκειμένου να εξασφαλίσει την αμυντική επάρκεια του κάστρου, τα ανοικοδόμησε και παράλληλα κατασκεύασε πολιορκητικές και άλλες στρατιωτικές μηχανές.

Η Δημητριάδα αναφέρεται ξανά στο έργο του Άραβα γεωγράφου Al-Idrisi, ο οποίος κατά παραγγελία του βασιλιά της Σικελίας Ρογήρου Β' συνέταξε στα μέσα του 12ου αι. την *tabula rogeriana*, μια παγκόσμια γεωγραφία του τότε γνωστού κόσμου. Στο έργο του Idrisi η Δημητριάδα αναφέρεται ως «μικρή πόλη αστικού χαρακτήρα», σταθμός στο δρόμο που ένωνε τη Μακεδονία με τη νότια Ελλάδα. Το λιμάνι της παρέμενε ο κύριος διαμετακομιστικός σταθμός των προϊόντων

Byzantine general Katakalon Kekaumenos in 1075-1078), shortly before the middle of the 11th century the city was once again attacked by Arab forces and the castle was taken by treachery by Hagarene pirates. This was a period when Thessaly was plagued by repeated Bulgarian raids. Kekaumenos records that circa 1040 a Bulgarian army under Peter Deljan seized the city. They had taken the castle with little difficulty, for its defences were limited. Deljan's general, Lytoboes Diaboletes, found the walls in a poor state of repair and set about rebuilding them, as well as constructing siege engines and other military machines.

Demetrias is mentioned again in the work of the Arab geographer Al-Idrisi, who in the middle of the 12th century was commissioned by Roger II, King of Sicily, to compile a geography of the then known world. In this book, known as the *Tabula Rogeriana*, Demetrias is mentioned as a "small town of an urban nature" on the road between Macedonia and southern Greece. Its port remained the principal shipping and handling centre for the products of the Thessalian plain, and its administration was ceded to the Venetians by imperial chrysobulls issued by members of the Comnenus and Angelus dynasties.

During the turbulent Late Byzantine period (1204-1453) Demetrias and its surrounding region changed hands frequently, between the emperors of Constantinople, the regional despotates of Epirus and Thessaloniki, and the crusader kings. At this time the port, together with the town of Almyros, were of vital importance for the interests of the great naval powers of the age, Venice, Genoa and Pisa.

του θεσσαλικού κάμπου και με χρυσόβουλα των αυτοκρατόρων της δυναστείας των Κομνηνών και των Αγγέλων η εκμετάλλευσή του παραχωρήθηκε στους Βενετούς.

Κατά την παραγμένη υστεροβυζαντινή περίοδο (1204-1453) η κατοχή και η διοίκηση της Δημητριάδας και της περιοχής της άλλαζε συνεχώς μεταξύ των αυτοκρατόρων της Κωνσταντινούπολης, των περιφερειακών κρατών της Ηπείρου και της Θεσσαλονίκης και των σταυροφορικών βασιλείων. Την εποχή αυτή το λιμάνι της μαζί με τον Αλμυρό είχε σπουδαία σημασία για τα συμφέροντα των ναυτικών δυνάμεων της εποχής, της Βενετίας, της Γένουας και της Πίζας.

Η τελευταία εκτενής αναφορά της πόλεως στις βυζαντινές ιστοριογραφικές πηγές γίνεται με αφορμή τα δραματικά γεγονότα κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων των Παλαιολόγων της Κωνσταντινούπολης με τους Κομνηνοδούκες της Ηπείρου στα τέλη του 13ου αι. Εκτός από τη ναυμαχία και την τελική νίκη του βυζαντινού στόλου επί των Βενετών γύρω στο έτος 1270, αξίζει να μνημονευθεί η εκστρατεία του βυζαντινού στρατού υπό τις διαταγές του πρωτοβεστιάριου Μιχαήλ Ταρχανειώτη. Ο Ταρχανειώτης φρόντισε για την αμυντική ικανότητα του κάστρου ανοικοδομώντας το τείχος, κατασκευάζοντας είκοσι τέσσερις ξύλινους πύργους και διανοίγοντας τάφρο, την οποία πλήρωσε νερό από τη θάλασσα.

Το 1310 η πόλη περιήλθε στην εξουσία των Καταλανών. Το 1333 για πρώτη φορά αναφέρεται το τοπωνύμιο Γόλος, κατά την εισβολή του στρατηγού της Θεσσαλονίκης Ιωάννη Μονομάχου στην περιοχή.

The last lengthy reference to the city in the Byzantine historical sources is associated with the dramatic events of the clash between the Palaiologans in Constantinople and the Comnene dukes of Epirus at the end of the 13th century. Apart from the naval battle and final victory of the Byzantine fleet over the Venetians in 1270, another campaign worth mentioning is that of Byzantine army under the *protovestiaros* Michael Tarchaneiotes, who refortified the castle, rebuilding the walls, constructing twenty-four wooden towers and digging a moat, which he filled with water from the sea.

In 1310 the city was captured by the Catalan Company. The place name Golos appears for the first time in 1333, when the Thessalonian general John Monomachus invaded the region.

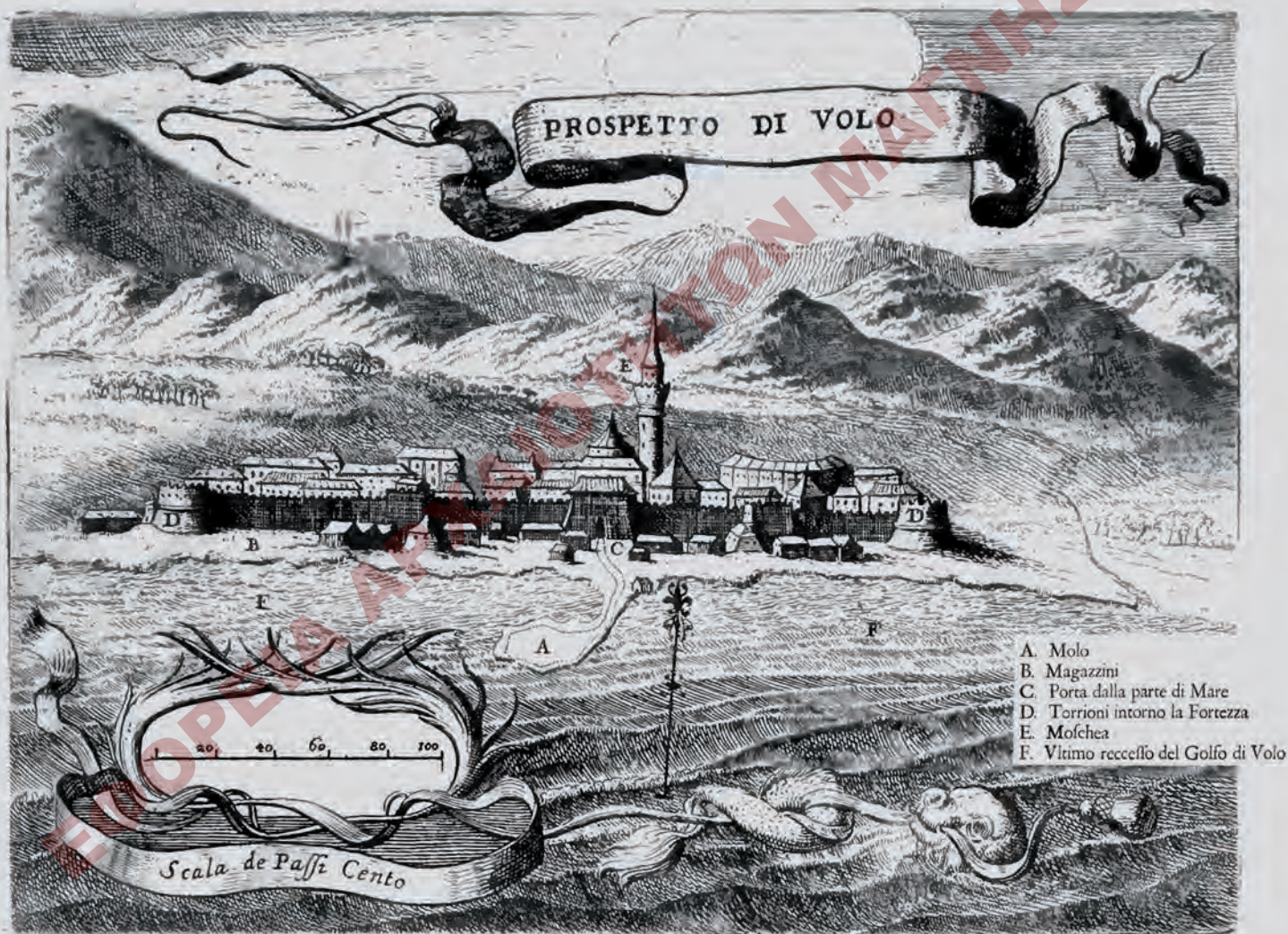

Οθωμανική περίοδος

Μετά το 1393, με την προέλαση των Οθωμανών στη Θεσσαλία, ο Βόλος μετατράπηκε σε τουρκικό φρούριο. Στο κάστρο εγκαταστάθηκε φρουρά και μουσουλμάνοι έπει-

Ottoman period

After 1393, when the Ottoman Turks arrived in Thessaly, Volos became a Turkish stronghold. The castle was garrisoned and colonised with Muslim settlers.

Αναπαράσταση του κάστρου του Βόλου από έργο χαρακτηριστικής του 1655 • Reconstruction of the castle of Volos from an engraving of 1655

κοι. Ο χριστιανικός πληθυσμός αναγκάστηκε σταδιακά να καταφύγει στα ορεινά χωριά του Πηλίου, ώστε μετά το 17ο αι. κατοικούνταν αποκλειστικά από οθωμανούς.

Το 1655 ο δόγης της Βενετίας και διοικητικής του ενετικού στόλου Francesco Morosini επιτέθηκε στο κάστρο από θαλάσσης και μετά από ανελέητο βομβαρδισμό, το κατέλαβε. Πριν αποχωρήσει, πυρπόλησε τον οικισμό και γκρέμισε τα τείχη ως τα θεμέλια. Τα δραματικά αυτά γεγονότα εξιστορεί ο μοναχός και χαρτογράφος Vincenzo Coronelli, στον οποίο αποδίδεται το παλαιότερο σχέδιο του κάστρου. Τα τείχη ανασυστήθηκαν επί Σουλτάνου Σουλεϊμάν Β΄ στα τέλη του 17ου αι.

Η πόλη στους πορτολάνους του 16ου και του 17ου αι. σημειώνεται ως Δημητριάδα ή Βόλος. Το λιμάνι της ήταν το σημαντικότερο της Θεσσαλίας, από όπου διακινούνταν όλο το σιτάρι του κάμπου και τα βιοτεχνικά εμπορεύματα. Οι περιηγητές του 18ου και του 19ου αι. περιγράφουν τον οικισμό κυρίως σε σχέση με το λιμάνι του και υπογραμμίζουν το μικρό του μέγεθος και τα ταπεινά του κτίσματα.

The Christian population was gradually forced out into the mountain villages of Pelion, and by the 17th century the city was exclusively Ottoman.

In 1655 the Doge of Venice and commander of the Venetian fleet Francesco Morosini attacked the castle from the sea, bombarding it mercilessly until it fell. Before sailing away again, he fired the town and levelled the walls. These dramatic events are recorded by the mapmaker monk Vincenzo Coronelli, who drew the oldest plan we have of the castle. The walls were rebuilt at the end of the 17th century by Sultan Suleyman II.

On the portolan charts of the 16th and 17th centuries the city is marked as Demetrias or Volos. Its port was the most important in Thessaly, handling all the grain and industrial goods produced in the region. The travellers who visited it in the 18th and 19th century only mention the place in relation to the port, otherwise speaking of its small size and humble buildings.

Απεικόνιση του κάστρου από τον δωδεκάχρονο Σουηδό Lars Peter Moreen, 1779 • Depiction of the castle by the 12-year-old Swedish boy Lars Peter Moreen, 1779

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ

Ο λόφος κατά τους αρχαίους χρόνους

Ο χαμηλός λόφος στη θέση Παλαιά είχε από την αρχαιότητα συνεχή οικιστική δραστηριότητα και η περιοχή αποτελεί έναν ευρύ αρχαιολογικό χώρο με πλήθος μνημείων που χρονολογούνται από την προϊστορική εποχή έως και το 18ο αι.

Ερείπια ενός ακμαίου μυκηναϊκού οικισμού, που ιδρύθηκε στα τέλη του 15ου αι. π.Χ. και κατοικήθηκε έως το τέλος της μυκηναϊκής περιόδου έφεραν στο φως οι ανασκαφές, τον οποίο ορισμένοι μελετητές ταυτίζουν με τη μυκηναϊκή Ιωλκό. Μάλιστα, με την πρόσφατη εύρεση πινακίδων γραμμικής Β', αποδίδεται στον οικισμό ο χαρακτήρας ενός διοικητικού και εμπορικού κέντρου, που σύμφωνα με τα ανασκαφικά ευρήματα απέκτησε τον πλήρη έλεγχο της περιοχής μετά την καταστροφή του Διμηνίου και των Πευκακίων.

Ο χώρος συνέχισε να κατοικείται κατά τη διάρκεια της γεωμετρικής εποχής, όπως διαπιστώνεται τόσο από τα κτιριακά κατάλοιπα, όσο και από το εκτεταμένο νεκροταφείο στα δυτικά του λόφου. Η ζωή συνεχίστηκε και

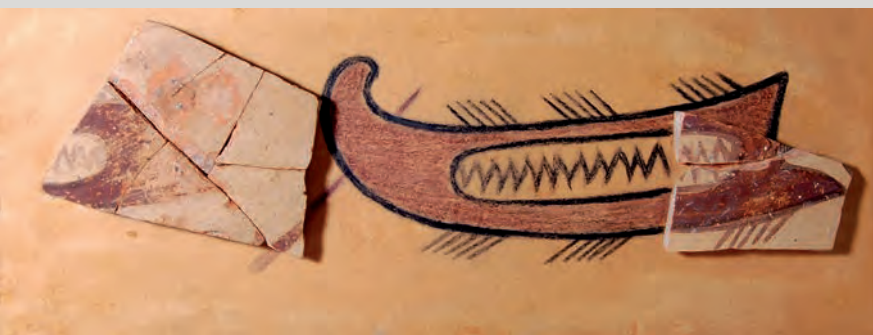
THE CASTLE OF PALEA

The hill in antiquity

Inhabited continuously for thousands of years, the low hill in the Palea district is a vast archaeological site with a wealth of monuments spanning the ages from the pre-historic period to the end of the 18th century.

Excavation has brought to light the ruins of a thriving Mycenaean settlement founded at the end of the 15th century BC and inhabited up to the end of the Mycenaean age, which some scholars identify with Mycenaean Iolcos. Indeed, with the recent discovery here of Linear B tablets, the site is now thought to have been an administrative and commercial centre, which in light of the excavation finds seems to have assumed control over the area after the destruction of Dimini and Pefkakia.

That the site continued to be inhabited in the Geometric period is confirmed by both architectural ruins and the extensive graveyard on the west side of the hill. Life went on as the archaic period turned into the classical, in the city that most scholars identify as ancient

Όστρακα με παράσταση πλοίων. Τμήμα πινακίδας γραμμικής Β'. Παναθηναϊκός Αμφορέας • Sherds with depictions of ships. Fragment of a Linear B tablet. Panathenaic amphora

κατά τους κλασικούς χρόνους, ώστε ο οικισμός ταυτίστηκε από τους περισσότερους μελετητές με την αρχαία Ιωλκό, σημαντική πόλη της αρχαϊκής και κλασικής περιόδου στο मुखό του Παγασητικού κόλπου. Από αυτή την πόλη, η οποία κατά τον 4ο αι. έκοψε δικά της νομίσματα με την επιγραφή «Ιωλκέων», δεν έχουν έλθει στο φως πολλά στοιχεία. Ωστόσο, αρχιτεκτονικά μέλη που αποδίδονται στο ναό της Ιωλκίας Αρτέμιδος και χρησιμοποιήθηκαν ως οικοδομικό υλικό στην οχύρωση του κάστρου και κυρίως τα πλούσια ταφικά ευρήματα από το σημαντικό νεκροταφείο δυτικά του χειμάρρου Κραυσίδωνα, ανάμεσα τους και ένας παναθηναϊκός αμφορέας του ζωγράφου του Κλεοφράδη (480 π.Χ.), επιβεβαιώνουν την ύπαρξη και την ακμή της.

Στην ελληνιστική περίοδο ο οικισμός συρρικνώθηκε και αποτέλεσε μία από τις κώμες που συνοίκησαν τη Δημητριάδα. Η ζωή στο λόφο συνεχίστηκε και κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους. Σε διάφορα σημεία έχουν ανασκαφεί ερείπια λουτρών, εργαστηρίων και άλλα οικιστικά κατάλοιπα, ενώ το νεκροταφείο συνέχισε να χρησιμοποιείται.

Iolcos. Although there is little surviving evidence of this important archaic and classical city at the head of the Pagasitic Gulf, which in the 4th century was minting its own coins with the legend "Iolkeon", its existence and prosperity are confirmed by architectural elements identified as coming from the temple of Artemis Iolcaea and re-used as building stone in the fortifications of the castle, and the wealth of finds from the large cemetery west of the Krausidon torrent, among them a Panathenaic amphora attributed to the Kleophrades painter (480 BC).

In the Hellenistic period the settlement dwindled into one of the several small towns dwindled to become one of the villages that made up Demetrias. Life on the hill continued under the Romans: ruins of baths, workshops and other buildings have been found at various points, and the cemetery remained in use.

Τμήμα της βόρειας και δυτικής πλευράς της οχύρωσης • Section of the north and west sides of the circuit wall

Το κάστρο

Κατά την παλαιοχριστιανική και βυζαντινή εποχή άκμασε στο λόφο τειχισμένος οικισμός, που είναι γνωστός ως "Κάστρο Παλαιών". Τα τείχη σώζονταν έως το 1889, οπότε κατεδαφίστηκε μεγάλο τμήμα τους. Διατηρούνται σε μεγάλο ύψος κυρίως κατά μήκος της δυτικής πλευράς και στη βορειο-ανατολική γωνία, ενώ πολλά τμήματα είναι ορατά κατά μήκος της βόρειας,

The castle

In the Early Christian and Byzantine era the hill was the site of a flourishing fortified settlement, now known as the Palia, or Volos, Castle. The walls survived until 1889, when they were largely demolished. A section of the west wall and the northeast corner still remain standing to a considerable height, while segments are visible along the north, east and west sides.

■ Ορατά τμήματα των τειχών • Visible sections of the walls

Τοπογραφικό σχέδιο του κάστρου του Βόλου. Η αποκατάσταση της κατοψης έγινε με βάση το τοπογραφικό σχέδιο του 1882 • Topographical drawing of the castle of Volos. The reconstruction of the ground-plan was based on the topographical drawing of 1882

Τμήμα του ανατολικού τείχους στο οικόπεδο της πρώην Υπερτοπικής Αγοράς • Section of the east wall on the plot of the former Regional Market

ανατολικής και δυτικής πλευράς. Δυστυχώς δεν διατηρείται ορατό κανένα τμήμα από το νότιο σκέλος της οχύρωσης, το οποίο διερχόταν περίπου κατά μήκος της σημερινής οδού Γρ. Λαμπράκη.

Το κάστρο βρίσκεται κτισμένο σε χαμηλό λόφο στο मुखό του Παγασητικού κόλπου, σε θέση ώστε να εποπτεύει το λιμάνι και τη θάλασσα. Έχει σχήμα τετράπλευρο με επιφάνεια περί τα 60 στέμματα, συνολική περίμετρο τειχών περί το 1 χιλιόμετρο και γενική διεύθυνση με μικρή

Nothing, unfortunately, remains visible of the south wall, which ran roughly along the line of present-day Lambraki Street.

The castle was built on a low hill at the head of the Pagasitic Gulf, giving it a commanding view of the port and the sea. Its four walls, measuring a total of 1 kilometre in length, enclosed an area of roughly 6 hectares with a general north-south alignment. They follow the natural slope of the ground, which falls away gently to

απόκλιση από Β προς Ν. Τα τείχη ακολουθούν τη φυσική κλίση του εδάφους που παρουσιάζει μία μικρή κατωφέρεια προς τη θάλασσα στα νότια. Στη βορειοανατολική γωνία βρισκόταν η ακρόπολη, επίσης τετράπλευρου σχήματος, η οποία χωριζόταν από την πόλη με εσωτερικό τείχος και επικοινωνούσε μαζί της με πύλη που ανοιγόταν στη νότια πλευρά. Ο οχυρωματικός περίβολος κατά μήκος των τεσσάρων πλευρών και στις δύο βόρειες γωνίες ενισχυόταν με τετράπλευρους πύργους σε περίπου κανονικές αποστάσεις. Οι δύο βόρειες γωνίες διέθεταν επίσης τετράπλευρους πύργους, ενώ οι νότιες και πλέον ευάλωτες, σύμφωνα με παλιές απεικονίσεις και σχέδια, αλλά και με τα ανασκαφικά δεδομένα, προστατεύονταν από κυκλικούς. Η πόλη προστατεύονταν από τάφρο στη δυτική, βόρεια και ανατολική πλευρά του κάστρου, τμήμα της οποίας αποκαλύφθηκε κατά την ανασκαφή στο οικόπεδο της πρώην Υπερτοπικής Αγοράς (1991). Σύμφωνα με τον ιστορικό

the south, towards the sea. In the northwest corner was the citadel, a rectangular area separated from the city by an inner wall with a single gate on the south side. Reinforcing its fortifications were square towers built at regular intervals along the four walls and in the corners on the north side, while old drawings and pictures, as well as the excavation data, show that the more vulnerable south corners were defended by round towers. A moat ran around the city on the west, north and east sides, part of which came to light in the course of the excavation of the trans-regional market site (1991). According to the historian Pachymeres, the moat was dug as an additional line of defence at the end of the 13th century and filled with sea water.

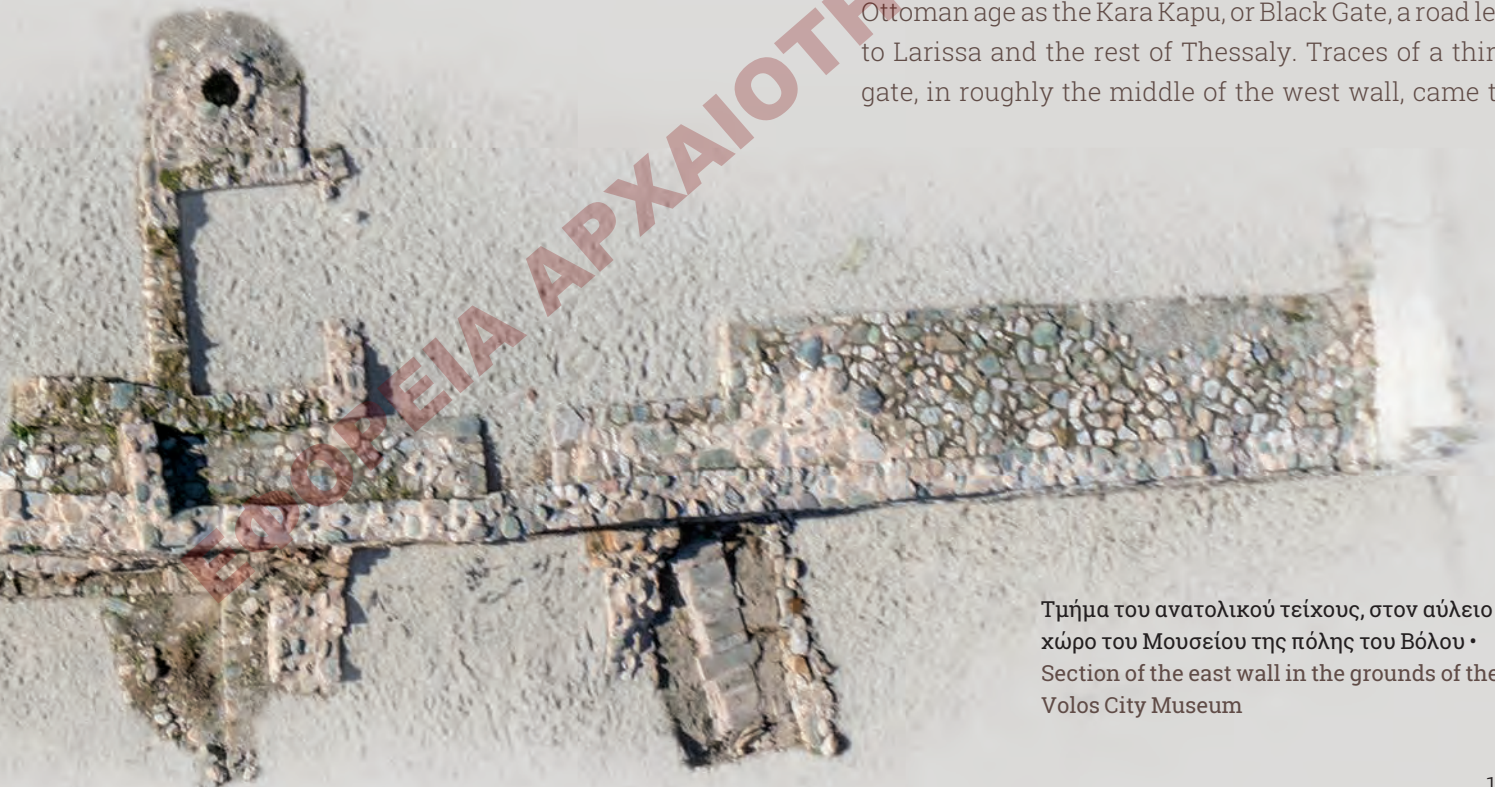
Παχυμέρη, η τάφος διανοίχθηκε για την αποτελεσματικότερη προστασία της πόλης κατά τα τέλη του 13ου αι. και πληρώθηκε με θαλασσινό νερό.

Η τειχοποιία έχει μέσο πλάτος 2.90μ. Ο αρχικός πυρήνας που μπορεί να χρονολογηθεί στα παλαιοχριστιανικά χρόνια, έχει πλάτος 1.70-1.80μ., ενώ με μεταγενέστερες επεμβάσεις και ενισχύσεις φτάνει σε πλάτος έως και τα 3μ. Ο περίβολος διέθετε εσωτερικά περιδρόμο, τον οποίο προσέγγιζαν μέσω κλιμάκων, ίχνη από τις οποίες έχουν αποκαλυφθεί στο βόρειο σκέλος της οχύρωσης.

Το κάστρο, σύμφωνα με τις πηγές και τις απεικονίσεις, διέθετε δύο πύλες. Ανοίγονταν περίπου στο μέσο του βορείου και νοτίου σκέλους της οχύρωσης, στα σημεία που κατέληγε η κεντρική οδός, και όπως συνηθίζεται

The walls are, on average, 2.90 metres thick. The initial core, which may date from the Early Christian period, was 1.70-1.80 metres thick; later interventions and reinforcements have increased it to as much as 3 metres. Flights of steps, traces of which may be seen on the north wall, led to the *chemin de ronde* running around the inside of the wall.

According to the sources, written and pictorial, the castle had two gates, in roughly the middle of the north and south walls, at either end of the main street; as was customary, these were protected by towers. The south gate led to the port, where from the 17th century there began to develop, in the area of the commercial docks, a business zone with shops, markets and the customs house. From the north gate, known in the Ottoman age as the Kara Kapu, or Black Gate, a road led to Larissa and the rest of Thessaly. Traces of a third gate, in roughly the middle of the west wall, came to

Τμήμα του ανατολικού τείχους, στον αύλειο χώρο του Μουσείου της πόλης του Βόλου •
Section of the east wall in the grounds of the Volos City Museum

Πύργος επί της οδού Λαχανά, όπου διακρίνονται ίχνη της ανατολική πύλης του κάστρου • Tower in Lachana St. with visible traces of the castle's East Gate

στην οχυρωματική, προστατεύονταν από πύργους. Η πρώτη, στα νότια, οδηγούσε στο λιμάνι. Εκεί, στην περιοχή της εμπορικής σκάλας, από τον 17ο αι. άρχισε να ιδρύεται η εμπορική ζώνη της πόλης που στέγαζε τα μαγαζιά, το παζάρι και το τελωνείο. Η δεύτερη πύλη, η οποία κατά την τουρκοκρατία ονομαζόταν Καρα - Καπού (Μαύρη Θύρα), βρισκόταν στη βόρεια πλευρά και οδηγούσε στη Λάρισα και την υπόλοιπη Θεσσαλία. Τρίτη πύλη, ίχνη της οποίας αποκαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια των εργασιών αποκατάστασης, βρισκόταν στο μέσο περίπου της δυτικής πλευράς. Έχει πλάτος 3.80μ. και σταθμούς από αρχαίες λιθοπλίνθους σε δεύτερη χρήση. Από την πύλη διερχόταν λιθόστρωτος δρόμος, ίχνη του οποίου διαφάνηκαν κατά την ανασκαφή. Αργότερα η πύλη έπαψε να λειτουργεί και προστατεύθηκε από τετράπλευρο πύργο.

Κτίριο με ψηφιδωτά δάπεδα επί της οδ. Μητρ. Γρηγορίου • Building with mosaic floors in Metr. Gregoriou St.

light during restoration operations. It was 3.80 metres wide and its jambs were built of stone blocks taken from some older building. A paved road led away from this gate, traces of which came to light during the excavations. This gate was later condemned, and a square tower was built to defend it.

According to the historical sources, the fortifications of the city underwent multiple repairs and interventions. The evidence of the sources is confirmed by the research to date, which has shown that the fortifications in their present form are the product of continuous interventions. The initial phase, which survives in the lower parts of the wall, dates from the Early Christian period (4th-6th century), while one particular reinforcement can be dated to the Middle Byzantine period, and

Σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές, η οχύρωση της πόλης υπέστη πλήθος επεμβάσεων και επιδιορθώσεων. Οι μαρτυρίες των πηγών συμφωνούν με τις έως τώρα έρευνες, οι οποίες έχουν καταδείξει ότι η οχύρωση στη σημερινή της μορφή αποτελεί προϊόν συνεχών επεμβάσεων. Η αρχική φάση, η οποία εντοπίζεται σε κατώτερα τμήματα του περιβόλου, τοποθετείται στα παλαιохριστιανικά χρόνια (4ος-6ος αι.), ενώ μια ιδιαίτερη ενίσχυση - ανακατασκευή μπορεί να χρονολογηθεί στη μέση βυζαντινή περίοδο, πιθανότατα στο 10ο-11ο αι. Ποικίλες επεμβάσεις με σκοπό επιδιορθώσεις και προσθήκες διαπιστώνονται κατά την υστεροβυζαντινή και καθόλη την οθωμανική περίοδο, έως την τελική καθαίρεση της οχύρωσης στα τέλη του 19ου αι.

Στο εσωτερικό του κάστρου δεν διατηρούνται παρά ελάχιστα αρχαία κτίσματα. Κατά τα έτη 1973-1974 ανασκάφηκε επί της οδού Μητροπ. Γρηγορίου παλαιοχριστιανικό κτίριο με ψηφιδωτά δάπεδα, που ερμηνεύθηκε ως μέρος των βοηθητικών κτισμάτων μιας παλαιοχριστιανικής βασιλικής. Από την ανασκαφή περισυλλέχθηκαν πολλά αρχιτεκτονικά μέλη και γλυπτά παλαιοχριστιανικών χρόνων. Απέναντι από αυτό το κτίριο και αμέσως νότια της σύγχρονης εκκλησίας βρίσκονται τα ερείπια ενός μεσοβυζαντινού ναού (8ος-9ος αι.), τμήμα του οποίου αποκαλύφθηκε κατά τις εργασίες διαμόρφωσης της πλατείας. Διατηρείται ορατό μέρος του ιερού βήματος με την κεντρική αψίδα και βόρεια του αψιδωτός χώρος. Σε μεταγενέστερη εποχή κτίστηκε πάνω του το τείχος της ακρόπολης.

Εντός των τειχών ανασκάφηκαν δύο λουτρικά συγκροτήματα των παλαιοχριστιανικών χρόνων. Το πρώτο, στην οδό Σουλίου μεταξύ των οδών Φερών και

Λουτρικό συγκρότημα του 4ου αι. Αποκαλύφθηκε κάτω από το κατάστρωμα της οδού Σουλίου. Αίθουσα θερμού λουτρού • 4th-century bath complex. It came to light beneath the road surface of Souliou St. Caldarium (room with hot bath)

probably the 10th-11th century. Various repairs and additions were made in the Late Byzantine period and throughout the Ottoman period, until the fortifications were finally torn down at the end of the 19th century

Inside the castle there remain very few ancient buildings. In 1973-1974 a structure with mosaic floors was excavated in Mitropolitou Grigoriou Street, which is thought to have been connected with an Early Christian basilica; this excavation yielded numerous architectural elements and sculptures from that period. Opposite this building and directly to the south of the modern church are the ruins of a Middle Byzantine church (8th-9th century), part of which was discovered in the course of improvements to the square. Part of the

Τμήμα του δυτικού τείχους • Section of the west wall

Τμήμα του ανατολικού τείχους, στον αύλειο χώρο του Μουσείου της πόλης του Βόλου • Section of the east wall in the grounds of Volos City Museum

Πήλινο λυχνάρι με παράσταση αλόγου • Clay lamp with depiction of a horse

Μαρμάρινα θραύσματα από αρχιτεκτονικό μέλος ή άμβωνα • Marble fragments of an architectural member or pulpit

Χάλκινο λυχνάρι • Bronze lamp

Μητροπ. Γρηγορίου, χρονολογείται στις αρχές του 4ου αι. Τα ερείπια του εντοπίστηκαν κάτω από το κατάστρωμα του δρόμου κατά τις εργασίες δημοτικών κοινωφελών έργων και καταχώθηκε. Το δεύτερο λουτρό, σύγχρονο με το προηγούμενο, ανασκάφηκε λίγο βορειότερα, στο χώρο της οθωμανικής πυριτιδαποθήκης. Άλλο ένα λουτρικό συγκρότημα, η χρήση του οποίου χρονολογείται στο διάστημα μεταξύ του 4ου και του 6ου αι., ανασκάφηκε στο πλαίσιο των εργασιών του διατηρητέου συγκροτήματος Λούλη και σήμερα διατηρείται ορατό και επισκέψιμο στο υπόγειο του κτιρίου.

Τα στοιχεία που διαθέτουμε για την ρυμοτομία και τον αστικό ιστό του βυζαντινού κάστρου-πόλης είναι πενιχρά. Αντίθετα, οι γνώσεις είναι ικανοποιητικές σχετικά με τη μορφή και τη ρυμοτομία του οθωμανικού Βόλου.

sanctuary with the central arch and a vaulted room to the north have been left visible. The citadel wall was raised over this building.

Within the walls two Early Christian bath complexes have been excavated. The first, in Souliou Street between Feron and Mitropolitou Grigoriou, dates from the beginning of the 4th century. Its ruins were found beneath the roadway during work on utilities installations, and were reburied. The second, contemporary with the first, was found a little farther north, in the area of the Ottoman powder magazine. Another baths complex, apparently in use between the 4th and the 6th century, came to light during work on the listed Loulis Mills complex, and is open to visitors in the basement of the building.

Παλαιοχριστιανικά κιονόκρανα από το κάστρο του Βόλου • Early Christian capitals from the castle of Volos

Το τζαμί του Βόλου. Φωτ. Κ. Ζημέρη (αρχείο ΔΗΚΙ) •
The mosque in Volos. Photo by K. Zimeris (archive of the Volos
Municipality History & Documentation Centre)

Στο τοπογραφικό της πόλης, που σχεδιάστηκε το 1882, λίγα χρόνια πριν την κατεδάφιση των τειχών, διακρίνονται τόσο η χάραξη των δρόμων και των κοινόχρηστων χώρων, όσο και η θέση κάποιων σημαντικών κτιρίων του κάστρου κατά το 19ο αι. Στο κέντρο περίπου του οικισμού και δίπλα στην κεντρική οδό βρισκόταν το τζαμί, το οποίο σωζόταν σε ερειπιώδη κατάσταση μέχρι τους σεισμούς του 1955. Το Διοικητήριο της οθωμανικής φρουράς, που έχει κι αυτό γκρεμιστεί, ήταν κτισμένο αμέσως πλάι στην πύλη του λιμανιού. Δίπλα του βρισκόταν ένα μικρό λουτρό που πιθανώς εξυπηρετούσε τις ανάγκες της φρουράς. Απαρτίζεται

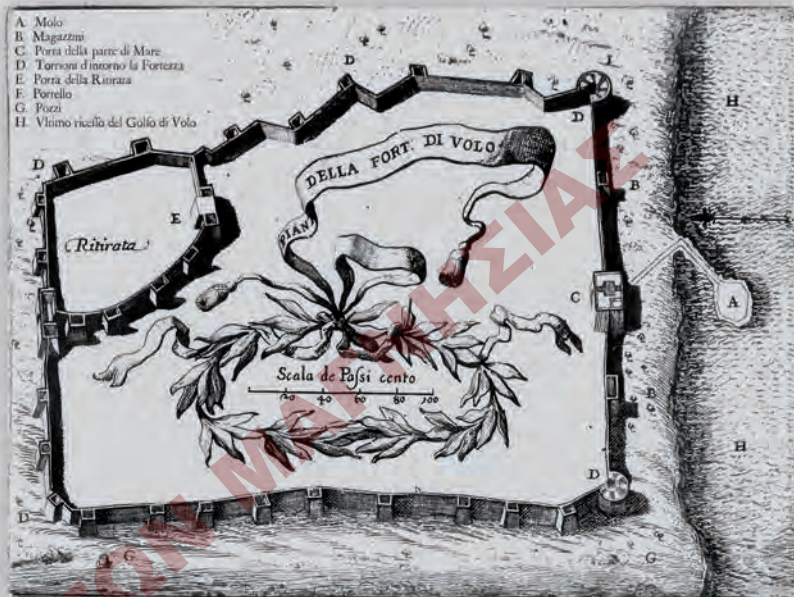
Το κάστρο του Βόλου το 19ο αι. (Ανασχεδίαση
Β. Χαστάογλου) • The castle of Volos in the
19th century (redrawn by V. Hastaoglou)

About the layout and urban fabric of the Byzantine walled city we know very little. About the form and organisation of Ottoman Volos, by contrast, we know a good deal. A topographical map of the city made in 1882, just a few years before the walls were torn down, shows the streets and public areas, and the positions of some important castle buildings in the 19th century. On the main street in roughly the centre of the settlement was the mosque, the ruins of which were still standing until the devastating earthquakes of 1955. The headquarters of the Ottoman garrison, which has also been torn down, was built right beside the gateway

Το κτίριο της πυριτιδαποθήκης • The powder magazine

από τέσσερις θολωτούς χώρους και αποτελεί το μόνο οθωμανικό κτίριο που σώζεται πλήρως σήμερα. Βορειότερα, σε επαφή με το τείχος της ακρόπολης και σε άμεση γειτνίαση με τη βόρεια πύλη του κάστρου, διατηρείται σε ερειπώδη κατάσταση η οθωμανική πυριτιδαποθήκη. Πρόκειται για ένα καμαροσκέπαστο ισόγειο ορθογώνιο κτίσμα, στο οποίο η είσοδος γινόταν από θύρα στο μέσο της στενής πλευράς.

Κάτοψη του κάστρου του Βόλου από έργο χαρακτηριστικής του 1655 • Ground-plan of the castle of Volos from an engraving of 1655

to the port. Next to it was a small bath-house, probably intended for the use of the garrison. It has four vaulted rooms and is the only Ottoman building still fully preserved today. To the north, abutting the wall of the citadel and right beside the north castle gate, are the ruins of the Ottoman powder magazine, a barrel-vaulted, single-storey rectangular building, with a single entrance in the narrow end wall.

Ο ΒΑ πύργος της οχύρωσης κατά τις ανασκαφές του Α. Αρβανιτόπουλου το 1920/1 • The north-east tower in the circuit wall during the excavations by A. Arvanitopoulos in 1920-21

Οι εργασίες αποκατάστασης

Το έργο της συντήρησης και αποκατάστασης του Κάστρου Παλαιών Βόλου, προϋπολογισμού 1.000.000 ευρώ, εκτελέστηκε με αυτεπιστασία από την 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος “Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδος - Ηπείρου 2007 - 2013”. Πρόκειται για εργασίες στερέωσης, συντήρησης, αποκατάστασης και διαμόρφωσης κατά μήκος της δυτικής, βόρειας και ανατολικής πλευράς του οχυρωματικού περιβόλου, συνολικού μήκους περίπου 275 μέτρων. Συγκεκριμένα, οι επεμβάσεις έλαβαν χώρα σε τέσσερα διαφορετικά τμήματα: κατά μήκος της οδού Λαχανά έως την οδό Δοϊράνης, επί της οδού Κρέοντος και ανατολικά επί της οδού Φερών μεταξύ των οδών Αγ. Θεοδώρων και Κρέοντος και νοτιότερα, στο χώρο πίσω από το κτίριο του Μουσείου της πόλης του Βόλου.

The restoration work

The conservation and restoration of the Volos Castle, a project with a budget of 1 million euros, was carried out and supervised by the 7th Ephorate of Byzantine Antiquities as part of the “Thessaly – Central Greece – Epirus 2007-2013” Operational Programme. The work included consolidation, conservation and restoration operations and improvements along the west, north and east sides of the enceinte, over a total distance of approximately 275 metres. Specifically, the interventions took place in four separate areas: along Lahana Street as far as Doiranis, in Kreontos Street and eastwards in Feron Street between Agion Theodoron and Kreontos, and farther south, in the area behind the Museum of the City of Volos.

The study was prepared in 2008 by the Head of the Ephorate, archaeologist Aspasia Dina, and architect-engineer Ioannis Vlachostergios. In 2013 a supplementary study was drawn up to include two additional areas,

Τοπογραφικό σχέδιο του κάστρου

Με κόκκινο σημειώνονται
οι περιοχές επέμβασης

Topographical drawing of the castle

The areas where interventions
have been carried out
are marked in red

Η σχετική μελέτη είχε εκπονηθεί το 2008 από την Προϊσταμένη της Εφορείας, αρχαιολόγο Ασπασία Ντίνα και τον αρχιτέκτονα μηχανικό Ιωάννη Βλαχοστέργιο. Το 2013 συντάχθηκε νέα συμπληρωματική μελέτη ώστε να συμπεριληφθούν δύο νέα τμήματα, το μεν πρώτο στο δυτικό σκέλος, το δε δεύτερο στη βόρεια πλευρά, με σκοπό να αποκατασταθεί μεγαλύτερο μέρος της οχύρωσης. Η νέα μελέτη συντάχθηκε από επισημονική ομάδα της Εφορείας που αποτελούνταν από την αρχαιολόγο Αρχ. Αναστασιάδου και τους πολιτικούς μηχανικούς Αικ. Πλασταρά και Μικ. Χατζηγιάνη. Οι εργασίες ξεκίνησαν την άνοιξη του 2011 και ολοκληρώθηκαν στις 30-9-2014, υπό το γενικό συντονισμό της προϊσταμένης της Εφορείας Ασπ. Ντίνα, και κατόπιν της αναπληρώτριας προϊσταμένης Σ. Σδρόλια. Η ευθύνη της επίβλεψης του έργου ανατέθηκε σε ομάδα αποτελούμενη από τους Πολιτικούς Μηχανικούς Αικ. Πλασταρά και Μικ. Χατζηγιάνη, την Αρχαιολόγο Ασπ. Ντίνα, κατόπιν την Αρχαιολόγο Αρχ. Αναστασιάδου και τη Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων Αν. Ντίνα.

Πριν την έναρξη των αναστηλωτικών εργασιών πραγματοποιήθηκε εκτεταμένη αποψίλωση και καθαρισμός της βλάστησης και των αυτοφυών δέντρων που δημιουργούσαν προβλήματα στο μνημείο. Ακολούθησαν κατά τόπους αποχωματώσεις για την ανάδειξη του τείχους και των αποκάλυψη νέων τμημάτων, θαμμένων στις επιχώσεις. Μικρής κλίμακας ανασκαφικές εργασίες έλαβαν χώρα, όπου κρίθηκε αναγκαίο για την επαρκή αρχαιολογική τεκμηρίωση.

Στο πλαίσιο του έργου και για την αναστήλωση και ανάδειξη της βορειοανατολικής γωνίας του οχυρωματικού περιβόλου πραγματοποιήθηκε απαλλοτρίωση ενός

one on the west side and one on the north, to permit restoration of more of the wall. The new study was prepared by a scientific team from the Ephorate, formed of archaeologist A. Anastasiadou and civil engineers A. Plastara and M. Hatzigiannis. The work began in the spring of 2011 and was completed on 30 September 2014, under the general co-ordination of the Head of the Ephorate, Aspasia Dina, and subsequently the deputy head, S. Sdrolia. The work was supervised by a team formed of civil engineers A. Plastara and M. Hatzigianis, archaeologist Aspasia Dina, and later archaeologist A. Anastasiadou and restorer of antiquities An. Dina.

Before the work of restoration began the area was cleared of brush, weeds and self-seeded trees that were interfering with the monument. Then, where necessary, accumulated earth was cleared away to display the wall and reveal new sections that had been buried. Small-scale excavations were carried out where necessary for full archaeological documentation.

The project included the expropriation of a plot of land in Feron Street, necessary for the restoration and presentation of the northeast corner of the enceinte. Two dilapidated single-storey structures abutting the inner face of the wall, on property in Velissariou Street belonging to the Ministry of Culture, were demolished for the same reason.

The work of consolidation and restoration was then begun. Wherever the foundations of the wall were visible, they were carefully cleaned and reinforced, and a glacis was created against the outer face at the base in order to protect them from runoff. Where the masonry

Δυτικό σκέλος της οχύρωσης. Το τείχος πριν και μετά τις εργασίες αποκατάστασης • Western section of the circuit wall. The wall before and after restoration

Ανατολικό σκέλος της οχύρωσης. Το τείχος πριν και μετά τις εργασίες αποκατάστασης

Eastern section of the circuit wall. The wall before and after restoration

οικοπέδου επί της οδού Φερών. Παράλληλα, για τους ίδιους λόγους, καθαιρέθηκαν δύο ετοιμόρροπα ισόγεια κτίσματα, τα οποία εφάπτονταν στην εσωτερική παρειά του τείχους και βρίσκονταν σε οικόπεδο ιδιοκτησίας του Υπουργείου Πολιτισμού επί της οδού Βελισσαρίου.

Ακολούθησαν εργασίες στερέωσης και αποκατάστασης. Στα σημεία όπου η θεμελίωση του τείχους ήταν ορατή, πραγματοποιήθηκε προσεκτικός καθαρισμός και ενίσχυσή της και προκειμένου να προστατευθεί από τα όμβρια ύδατα διαμορφώθηκε το εξωτερικό πρανές της τοικοποιίας παρά τη βάση της με ελαφρά κλίση. Τα σαθρά τμήματα των τοικοποιιών αποκαταστάθηκαν με χρήση ενεμάτων, ενώ όταν αυτό δεν ήταν εφικτό λόγω της εκτεταμένης καταστροφής, γινόταν κατά

was rotten it was repaired with injections where possible; if the area was too extensive for this treatment, the stonework was removed and rebuilt. Crumbled mortar was cleared from the joints, which were then cleaned in depth and repaired. Where there were gaps in the stonework these were filled using the same construction method as in adjacent areas. The top courses of the masonry were consolidated, sloped outward to shed rainwater, and sealed with hydraulic mortar. Much of the old jointing was in good or adequate condition, and so was retained; where the mortar had disintegrated, the joints were re-pointed. For this consolidation and repair work mortars and grouting compatible with the original material were used, their composition based on laboratory analysis of existing mortars.

περιοχές διάλυση και επανακατασκευή τους. Αφού απομακρύνθηκαν τα σαθρά κονιάματα και πραγματοποιήθηκε βαθύς καθαρισμός των αρμών, οι όψεις αποκαταστάθηκαν. Όπου υπήρχαν κενά στην λιθοδομή τους συμπληρώθηκαν με τοπικές ανακτήσεις σύμφωνα με τον τρόπο δόμησης των όμορων τμημάτων. Τα ανώτερα τμήματα των τοιχοποιιών στερεώθηκαν, κατασκευάστηκαν με κλίση προς την εξωτερική πλευρά για την απομάκρυνση των ομβρίων και στεγανοποιήθηκαν με υδραυλικό κονίαμα. Τα παλαιά αρμολογήματα ως επί το πλείστον διατηρήθηκαν, εφόσον βρίσκονταν σε καλή ή μέτρια κατάσταση. Όπου διαπιστώθηκε καταστροφή των παλαιών λόγω αποσαθρώσεως, κατασκευάστηκαν νέα. Για τη στερέωση και την αποκατάσταση των τοιχοποιιών χρησιμοποιήθηκαν κονιάματα συμβατά με τα υφιστάμενα και κατάλληλα ενέματα πλήρωσης, η σύνθεση των οποίων βασίστηκε σε εργαστηριακές αναλύσεις κονιαμάτων.

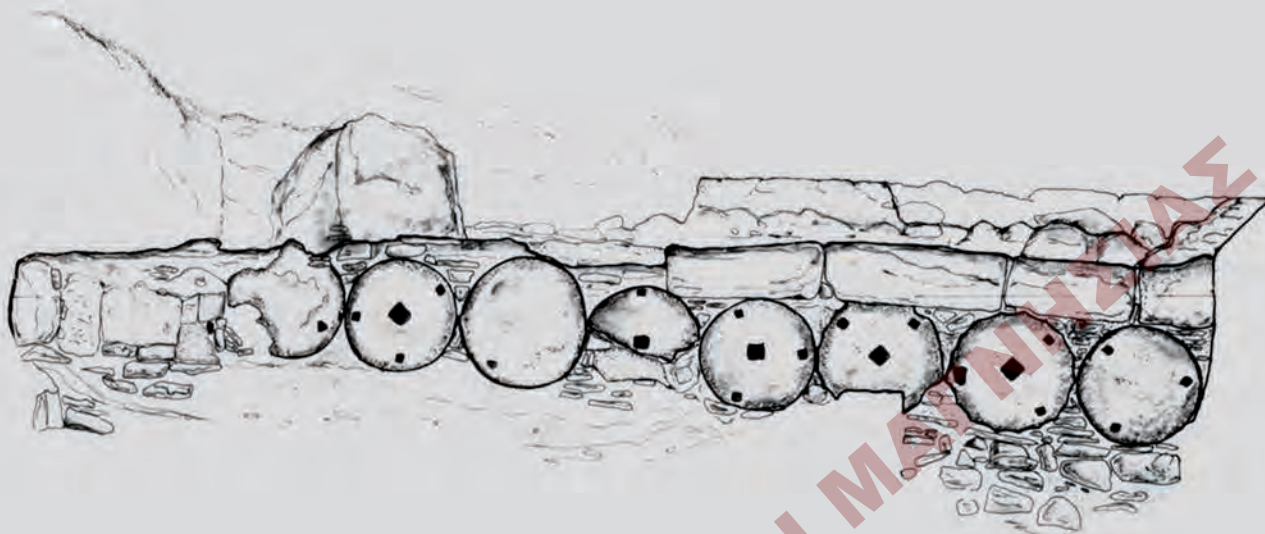
Τέλος, εκτελέστηκαν εργασίες ανάδειξης, στις οποίες συγκαταλέγονται η φυτοτεχνική διαμόρφωση των πρανών με αειθαλή φυτά χαμηλής ή μέτριας ανάπτυξης και η εγκατάσταση δικτύου ηλεκτροφωτισμού του μνημείου, σε εφαρμογή των αντίστοιχων εγκεκριμένων μελετών που εκπονήθηκαν κατά τη διάρκεια του έργου.

Ως στόχος του έργου της συντήρησης και αποκατάστασης του Κάστρου Παλαιών τέθηκε, πέρα από τον προφανή της στερέωσης του μνημείου ώστε να αποτραπεί η περαιτέρω καταστροφή του, η δημιουργία αναγνωρίσιμων και επισκέψιμων αρχαιολογικών χώρων, ενταγμένων στον ιστό και στη ζωή της σύγχρονης πόλης, που θα συμβάλουν τόσο στην πολιτιστική ανάδειξη της περιοχής, όσο και στην αισθητική της αναβάθμιση.

The last stage concerned operations for the presentation of the monument, including landscaping the slopes with low-growing or medium height evergreen plants and installing illumination, in accordance with the corresponding approved plans prepared while the project was in course.

The object of the conservation and repair work done to the Volos Castle, apart from the consolidation necessary to prevent further deterioration of the monument, was the creation of recognisable and visitor-accessible archaeological sites integrated into the fabric and the life of the present-day city, which will both improve its aesthetic appearance and contribute to the cultural cachet of the region.

Βόρειο σκέλος της οχύρωσης. Το τείχος μετά τις εργασίες αποκατάστασης • Northern section of the circuit wall.
The wall after restoration

Ο βορειοδυτικός πύργος • The north-west tower

Ο βορειοανατολικός πύργος και τμήμα του ανατολικού τείχους •
The north-east tower and part of the east wall

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ BIBLIOGRAPHY

Γιαννόπουλος, Ν. Ι., Το Φρούριον του Βόλου, ΕΕΒΣ 8 (1931), 110-133.

Λιάπης, Κ., Η Τουρκοκρατία στη Θεσσαλομαγνησία και ο ρόλος του κάστρου του Βόλου, Ο Βόλος και η περιοχή του στην ιστορική τους διαδρομή, Βόλος 2004, 186-224.

Νικολάου, Ε. - Κραβαρίτου, Σ. (επιστ. επιμ.), Αρχαίες πόλεις της Θεσσαλίας και περιόικων περιοχών, Λάρισα 2012.

Ντίνα, Α., Η παλαιοχριστιανική Δημητριάδα και οι μετέπειτα αναφορές της, Πρακτικά ημερίδας ΑΡΧΑΙΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΑ, Η διαδρομή της στο χρόνο [9 Νοεμβρίου 1994], Βόλος 1996, 116-151.

Ντίνα, Α., Το Κάστρο του Βόλου. Ιστορία - Αρχαιολογία - Ανάδειξη, Μνημεία της Μαγνησίας, Πρακτικά Συνεδρίου «Ανάδειξη του διαχρονικού μνημειακού πλούτου του Βόλου και της ευρύτερης περιοχής», Βόλος 11-13 Μαΐου 2001, Βόλος 2002, σελ.148-153.

Ντίνα, Α., Κάστρο Παλαιών, Νέα ευρήματα στο πλαίσιο του έργου «Συντήρηση και αποκατάσταση κάστρου Παλαιών Δήμου Βόλου Ν. Μαγνησίας», Το αρχαιολογικό Έργο στη Θεσσαλία και τη Στερεά Ελλάδα 4 (2012), Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης, υπό έκδοση.

Skafida, E. et al., Two new Linear B Tablets from the Site of Kastro Palaia in Volos στο P. Carlier et al. (eds), Études mycéniennes 2010, Actes du XIII colloque international sur les textes égéens, [Sèvres, Paris, Nanterre, 20-23 septembre 2010] Pisa-Roma 2012, 55-73.

Τσοποτός Δ., Ιστορία του Βόλου, Βόλος 1991.

Χαστάογλου, Β., Βόλος, Πορτραίτο της πόλης τον 19ο και 20ό αιώνα, Βόλος 2002.

ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Hellenic Ministry of Culture and Sports
7th Ephorate of Byzantine Antiquities

ISBN: 978-960-386-170-6